

Differentiatie...

HOE PAK JE DAT AAN?

Onlangs vertelde een collega me hoe druk ze het heeft met haar klassen. 'Ik heb nauwelijks tijd voor andere dingen,' verzuchtte ze. 'Neem nu differentiatie. Daar wil ik graag iets mee doen, maar waar moet ik beginnen? Als ik me erin verdiep, zie ik eerlijk gezegd al gauw door de bomen het bos niet meer. En dan ga ik toch liever eerst weer toetsen nakijken.'

Fros van der Maden

Over de auteur

**FROS
VAN DER MADEN**

is docent Nederlands en educatief auteur. Meer informatie vind je op frosvandermeden.nl.

BINNENKLAS-DIFFERENTIATIE

De verwarring begint al bij de term zelf. Differentiatie kan betekenen dat je onderscheid maakt tussen individuele leerlingen binnen de klas, maar kan ook verwijzen naar een verschil maken naar schoolsoort en klas. In deze bijdrage verwijzen we met differentiatie naar het eerste, wat we *binnenklasdifferentiatie* kunnen noemen. In het pas verschenen boek *Ieders leerkracht* (zie ook p. 8-9) wordt binnenklasdifferentiatie gedefinieerd als "het proactief, positief en planmatig omgaan met de verschillen tussen leerlingen in de klas met het oog op het grootst mogelijke leerrendement voor elke leerling".

ANALYSE

Om binnen je klas te kunnen differentiëren, moet je eerst weten welke stof jouw leerlingen minimaal moeten doorlopen en welke verschillen in onderwijsbehoef-

ten er zijn. Een systematische analyse van leerdoelen, leerstof en leerlingprestaties per leerjaar geeft hier duidelijkheid over. Vergelijk om te beginnen, het liefst samen met je collega's, de doelen per jaarniveau met het lesmateriaal dat jullie gebruiken. Welke lesstof geldt minimaal voor alle leerlingen per leerjaar?

Op basis van die vergelijking kan de relevante stof aangeduid worden in de gebruikte leermiddelen. Sommige onderdelen kunnen worden geschrapt, andere vereisen misschien uitbreiding of verdieping. Als de vergelijking leidt tot het aanschaffen van nieuwe leermiddelen, kies dan meteen voor methoden met verrijkingsstof, antwoordsleutels, gedigitaliseerd materiaal (bij voorkeur adaptief) en projecten. Zo zet je al een belangrijke stap op weg naar differentiatie. Vervolgens stel je met behulp van toetsen en aanvullende observaties vast welke verschillen in onderwijsbehoefte er tussen de leerlingen bestaan. Zodra je inzicht hebt in dit alles, kun je een plan van aanpak maken om te gaan differentiëren.

MANIEREN OM TE DIFFERENTIËREN

1. Digitale leermiddelen

Differentiëren kan op verschillende manieren. Allereerst noem ik leermiddelen. Naast een basismethode die mogelijkheden biedt voor differentiatie en aanvullend materiaal per vaardigheid, is het handig om digitale leermiddelen in te zetten waarmee leerlingen zelfstandig op eigen niveau en in hun eigen tempo kunnen werken. Wat betreft leesvaardigheid kun je denken aan *Nieuwsbegrip.nl* en *Diaplus.nl*. Spelling kan goed (dagelijks) geoefend worden met *beterspellen.nl*. Voor dyslectische leerlingen is er *beetjespellen.nl*. Terwijl de leerlingen zelfstandig werken, kan de docent individueel begeleiden.

2. Werkvormen

Differentiëren kan ook door specifieke werkvormen in te zetten, waarbij sterke en zwakke leerlingen verschillende rollen innemen en samenwerkend leren. Behalve dat leerlingen bij dit soort

werkvormen van elkaar leren, leiden deze werkvormen meestal tot een actievere houding en tot meer plezier in het leren, waardoor de stof beter blijft hangen. Zo wordt het saaie klassikale dictee een leuke oefening in samenwerken met de werkvorm 'Dictoglos' van Dieuwke de Coole (zie kaderstuk). Ook de werkvorm 'Running dictation' is bijzonder leuk. Daarbij werken de leerlingen in tweetalen. De docent stelt koppels van sterke en zwakke spellers samen. Buiten het klaslokaal hangen voldoende kopieën van een lijst met woorden die thuis zijn geleerd, of bijvoorbeeld zinnen met regelmatige werkwoorden, als de txkfschp-regel net is herhaald. Eén leerling rent naar de gang om te lezen wat je in één keer onthouden kunt en rent dan weer terug naar de klas om te dicteren aan de andere helft van het duo. Als een duo denkt dat alles goed op papier staat, meldt het dit. De docent houdt de volgorde bij en kijkt de dictees na. Het stel dat als eerste het dictee *foutloos* op papier had, is de winnaar van dit spel. Zorg er wel voor dat de smartphones netjes opgeborgen blijven!

3. Groeperingsvormen

Ten derde zijn er de groeperingsvormen. Bedenk bij elke opdracht welke groeperingsvorm het effectiefst is: individueel, tweetallen, groepjes of klassikaal. Veel

docenten denken overigens dat differentiatie automatisch moet leiden tot individualisering van het onderwijs. In mijn ervaring leidt het echter net tot meer samenwerking. Met name projecten bieden namelijk uitgelezen kansen om goed om te gaan met verschillen. Je kunt taken afstemmen op de individuele capaciteiten van leerlingen. Tegelijk bevordert het samenwerken de motivatie om te leren en levert het zwakke leerlingen vaak sneller succeservaringen op. Door duidelijke criteria te formuleren en daarop individueel te beoordelen, voorkom je dat leerlingen meeliften op andermans inspanningen.

4. Instructie, feedback en evaluatie

Ook kun je sterk differentiëren in de mate waarin je instructie en feedback geeft. Zwakke leerlingen hebben meer en vaker uitleg nodig, terwijl studievareidigere leerlingen al aan een half woord genoeg hebben. Als je je lessen zo organiseert dat er voldoende tijd is waarin de leerlingen zelfstandig of in groepjes werken, dan heb je daartoe de mogelijkheid.

Tot slot noem ik hier differentiatie in evaluatievormen. Als je met expliciete criteria werkt, kunnen de leerlingen een rol op zich nemen in elkaars beoordeling. Dat is niet alleen organisatorisch handig, maar ook enorm leerzaam!

NIEUWE ROLLEN

Differentiëren brengt met zich mee dat de rollen van docent en leerling veranderen. Als docent moet je vooral heel goed organiseren. Je positie in de klas verandert letterlijk; je staat vaker *tussen* dan voor de leerlingen. Je geeft veel meer individuele feedback dan bij een klassikale benadering. Verder zul je eraan moeten wennen dat het er soms wat rommeliger aan toegaat in de klas.

Ook aan de leerlingen stelt deze manier van werken eisen. Ze zullen meer verantwoordelijkheid moeten willen nemen voor hun eigen leerproces en een actievere werkhouding moeten hebben. Daartoe kunnen ze gemotiveerd worden door docenten, op voorwaarde dat die het aandurven om ruimte te bieden aan de individuele talenten en tekorten van leerlingen.

Meer lezen?

- **over binnenklasdifferentiatie:** Anthonissen, Lynn e.a. (2015). *Binnenklasdifferentiatie in het curriculum van de lerarenopleiding*. Tijdschrift voor Lerarenopleiders, 36(3), 17-27
- **over analyse van leerprestaties:** Ekens, Tidde & Floor Maters (2015). *Rekening houden met verschillen bij het vak Nederlands*. Levende Talen Magazine, 2015/2, 25-27
- **over beginnen met differentiëren:** Maden, Fros van der (2012). *Van klassikaal naar gedifferentieerd*. OBN januari 2012, 18-21. Zie: frosvandermeden.nl/mijn-artikelen
- **over didactische werkvormen:**
 - Coole, Dieuwke de & Anja Valk (2010). *Actief met taal*. Bussum, Coutinho
 - Flokstra, J.H. (2006) *Activerende werkvormen (voortgezet onderwijs)*. <http://www.slo.nl/downloads/archief/activerende-werkvormen.pdf>
 - Hoogeveen, P. & J. Winkels (2008). *Het didactische werkvormenboek*. Assen, Van Gorcum
- **over projecten in de klas:** Maden, Fros van der (2010). Op mijn eiland regent het robijnen. *Projecten in heterogene NT2-klassen*. Les september 2010, 32-35. Zie: frosvandermeden.nl/mijn-artikelen